

סילבוס - תוכנית הוראה לקורס

עולם בית הכנסת

ד"ר אהרן ארנד | המחלקה לתלמוד

The world of the Synagogue | 09-1634-01

הרצאה	סוג הקורס:
2 (ש"ש)	היקף נ"ז:
תשפ"ה	שנת לימודים:
ב'	סמסטר:
רביעי, 14:00	יום ושעה
רביעי, 12:00	שעת קבלה:
ahrenda@biu.ac.il	מייל מרצה:
/https://lemida.biu.ac.il	קישור לאתר למדה:

תקציר הקורס

בקורס זה נציג לתלמיד את עולם בית הכנסת מזוויות שונות: הסידורים, הלכות המבנה עצמו והלכות המתפללים. בין הנושאים שיידונו: תולדות הסידור, המניין וחיבתו, בית הכנסת ותפקידיו, האמנות בבית הכנסת, התנהגות בבית הכנסת, נשים בעולם בית הכנסת, בעלי התפקידים בבית הכנסת.

מטרות/תוצרי הלמידה

ידע

1. הלומדים יתוודעו ליצירה התורנית המוקדשת לעולם בית הכנסת, היינו לספרות ההלכה והמנהג והקבלה. הם אף יכירו את עולם המחקר סביב בית הכנסת, שהתפתח מאוד בדור האחרון.
2. הלומדים ירחיבו ידיעותיהם על עולם בית הכנסת ומנהגיו, המחיצה בין הגברים לנשים, האמנות המצויה בבית הכנסת, סידור התפילה לגווניו ועוד. הם יחשפו לסוגים השונים של בתי הכנסת לפי העדות השונות, ובמיוחד לאלה שנבנו בצורה לא שגרתית.

מיומנויות

1. הלומדים ישפרו יכולותיהם לנתח טקסטים המוקדשים לעולם בית הכנסת: חשיבות התפילה בבית הכנסת, המניין, פעילות בעלי התפקידים, ההתנהגות בבית הכנסת ועוד.
2. הלומדים יפתחו התעניינות וסקרנות בהגיעם לבתי כנסת בעת שהם נפגשים עם סידורים או עם בתי כנסת.
3. הלומדים יבחינו בהתפתחות ובשינויים במעמד האישה בבית הכנסת לאורך הדורות.

ערכים

1. הלומדים יפתחו הערכה וחיבה לעולם בית הכנסת, תכניו, תשמישי הקדושה שבו והאמנות שסביבו.
2. הלומדים יפתחו חיבה וזיקה לכל הקשור לעולם בית הכנסת ויפעלו בנושאים הקשורים בו: בנייתו (כולל מימון), השגת מניין, גבאות, שליחי ציבור, קריאה בתורה, דרשות, ועוד.

למידה פעילה - תכנון מהלך השיעורים:

השיעורים הם פרונטאליים וכוללים דיונים וניתוח משותף של מגוון מקורות המצויים בחוברת שבידי הסטודנטים. ברוב השיעורים משולבת מצגת עשירה המתארת את עולם בית הכנסת החל מהעת העתיקה ועד לימינו.

מס' השיעור	נושא השיעור	למידה פעילה	קריאה/ צפיה נדרשת	הערכה תהליכית/מעצבת
1	תולדות הסידור בעבר הרחוק		מקורות 2, 7, 11	
2	תולדות הסידור בתקופת הדפוס		מקורות 2, 15	
3	נוסח התפילה		מקורות 2, 7, 8, 15	
4	האומנות בבתי הכנסת		מקורות 2, 6, 12, 9	
5	תפילה במניין	דיון קבוצתי	מקורות 2, 13	
6	בתי הכנסת בעבר הרחוק		מקורות 1, 2, 12, 6	
7	בתי הכנסת בדורות האחרונים		מקורות 10, 9, 6, 3, 2	
8	נשים בעולם בית הכנסת	דיון קבוצתי	מקורות 2, 3, 14, 13	
9	מקום התפילה		מקורות 2, 8	
10	תקנות למתפללים		מקור 3	
11	בעלי התפקידים בבית הכנסת		מקורות 2, 5	
12	בניית בית הכנסת וצורתו		מקורות 1, 2, 9, 7	
13	התנהגות המתפללים	דיון קבוצתי	מקורות 2, 13, 10	
14	תפילות לשלום חיילים		מקור 4	

*ייתכנו שינויים בסילבוס בהתאם לקצב ההתקדמות ואפקטיביות הלמידה

ציון סופי

מבחן על כל החומר	תיאור התוצר
90% מהציון הסופי	משקל בציון הסופי
10% מהציון הסופי	השתתפות פעילה ומטלות כתיבה שיידרשו התלמידים לכתוב במהלך הקורס על נושאים מסוימים שידונו בו

דרישות הקורס

השתתפות בשיעורים, הבאת חוברת הקורס להרצאות והכנת המטלות. תלמיד שלא ישתתף ברוב השיעורים לא יוכל לגשת לבחינה שבסוף הקורס.

הכרת עולם בית הכנסת וסידור התפילה, יכולת קריאה בספרות התורה שבעל פה.

ביבליוגרפיה: תכנים לקריאה, צפיה והאזנה

1. א' אופנהיימר (עורך), בתי כנסת עתיקים, ירושלים תשמ"ח
2. י"מ אלבוגן, התפילה בישראל בהתפתחותה ההיסטורית, תל אביב תשל"ב
3. א' ארנד, "תקנות בתי הכנסת בדורות האחרונים", כנישתא, ג (תשס"ז), עמ' מא-עז
4. א' ארנד, "תפילות לשלום חיילים", עלי ספר, כד-כה (תשע"ה), עמ' 297-330
5. מ' ברויאר, "שליח הציבור באשכנז של ימי הביניים", דוכן, ט (תשל"ב), עמ' 13-25
6. ז' גוטהולד, "הלכה ומנהגים בבניין ובתכנון של בתי הכנסת בארץ", ושכנתי בתוכם (בעריכת ד' קאסוטו), ירושלים תשכ"ח, עמ' 20-49
7. נ' וידר, "התגבשות נוסח התפילה במזרח ובמערב", ירושלים תשנ"ח, עמ' 55-99
8. מ' חלמיש, "הקבלה בתפילה בהלכה ובמנהג", ירושלים תש"ס, עמ' 21-44
9. י"ז כהנא, "אמנות בתי הכנסת בהלכה", מחקרים בספרות התשובות, ירושלים תשל"ג, עמ' 249-349
10. ע' פליישר, "שבעים שנה לבית הכנסת "ישרון" ", דרך אגדה, ט (תשס"ו), עמ' 77-82
11. ע' פליישר, תפילות הקבע בהתהוותן ובהתגבשותן, ירושלים תשע"ב
12. ר' קראוטהמר, בתי הכנסת בימי הביניים, ירושלים תשנ"ד
13. ש' קרויס, קורות בתי התפילה בישראל, ניו יורק תשט"ו
14. ד' שפרבר, דרכה של הלכה: קריאת נשים בתורה, ירושלים תשס"ז
15. י' תבורי, "התפילה ביובל הראשון של מדינת ישראל", חקר התורה שבעל פה בחמישים שנות המדינה (בעריכת צ"א שטיינפלד), ירושלים תשס"ב, עמ' 67-84